

DEJAN
MANOJLOVIĆ

ČUVAR VATRE

■ Laguna ■

Copyright © 2016, Dejan Manojlović
Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Mom dragom ćaletu,
red po red,
za svaki dan od kada nisi tu...*

„Mi smo bar imali one snove
koji se teško ostvare,
a snovi najčešće vrede
tek kad s tobom osede
kad s tobom ostare...“

(Đorđe Balašević, *Devedesete*)

1

Novembar, 1996.

Koliko dugo čovek treba da živi sam da bi tišina prestala da zvuči kao muk? I da li taj muk sačinjava sve ono što, podlo usidreno na istim mestima, godinama podseća na vreme kada te tišine nije bilo, ili bi on i bez toga odjekivao u hladnim zidovima kao zvuk kapljice vode koja se rasprsla o stenu na dnu pećine? Ili kao jednolično otkucavanje kazaljke zidnog sata u sobi kada usred noći, zagledan u daljinu kroz prozor, čujem samo vreme kako nepovratno prolazi?

Tišina mi je čak i prijala u početku, pre tri i po godine kada su roditelji jednog kišnog vikenda, ranije nego prethodnih proleća, ali ne izazivajući time posebno iznenađenje, spakovali stvari u nekoliko starih torbi i još usnulog me bez duge priče obavestili da odlaze u vikendicu s one strane Avale što ne gleda na Beograd. Samo sam klimnuo glavom, pošto sam već navikao na slične odlaske svakog maja ili juna. Malo preuranjeno, počelo je još jedno dugo samačko leto koje mi tada nije mirisalo ni na šta drugo osim na

nezaboravne noći bez sna na trinaestom spratu najsevernijeg novobeogradskog solitera, kao očekivani nastavak večernjih lutanja po gradskim ulicama.

A onda se u jednoj takvoj noći kao nožem kroz mene probila vest o moždanom udaru koji je tatu prikovao za krevet. Prvi udar, pa drugi, pa tišina. Sve se dalje odvijalo kao svesno bunilo, prihvatanje šamara bez pomisli o suprotstavljanju, neverica posle šoka polako pretočena u tinjajući bol koji ne prolazi, ne smanjuje se i ne dozvoljava mi da ga zaboravim. Sve je bilo obavijeno ćutanjem, možda ponekim jedva čujnim šapatom koji je više otežavao nego objašnjavao čitavu zbrku oko mene. Šapat koji nas je čitavu godinu pre toga razarao i kojem nismo znali da se odupremo, nastavio je i tog leta da nas pritiska i guši.

Ubrzo su doneli odluku da ostanu izvan grada. Gospođa profesorka istorije i gospodin doktor, uvaženi načelnik najvećeg bolničkog centra na Balkanu, uradili su tačno ono što se očekivalo od njih. Povukli su se daleko od radoznalih očiju i neznodnih pitanja o tome šta se zaista desilo tog proleća, kao i prethodnog leta. Bez pokušaja borbe za makar delić istine, ostavili su neizrečena pitanja i obesmišljene odgovore i nastavili život u naizgled idiličnom tihom okruženju starih trešanja. Život ovičen ogromnim ružičnjakom koji je ispod crvenih i belih cvetova sakrivao hiljade tankih trnova, opasnih samo za nepažljivo dete koje bi rukom poseglo za stabljikom, ali sasvim bezbednih za svakog opreznijeg ko bi se nagnuo nad prelepim laticama.

Isto je tako i moja porodica svoju sigurnost i sreću opasala slabašnim trnjem koje je jedva i dete moglo uplašiti. A nad njom se nadvio mnogo moćniji neprijatelj kog ni čelični šiljci ne bi zaustavili. Ali najbolnije bilo je nešto sasvim drugo – nismo ni probali da se odbranimo...

Probudila me je detonacija u podnožju zgrade. Ne suviše jaka, za novembar čak i uobičajena, pošto su novogodišnji vatrometi i petarde već preplavili beogradske ulice, a klinci su ih uveliko palili ne mareći koje je doba dana ili noći. Ubrzo se začula sirena policijskih kola, a odmah zatim i ona hitne pomoći. Pomislio sam da uzrok eksplozija ipak nisu petarde, ali je udaljavanje sirena otklonilo sumnju. Ponovo sam sklopio oči, kada je oštri zvuk zvonca presekao tišinu. U ovo doba nikom poznatom ne bi palo na pamet da me traži. Uostalom, niko iz komšiluka osim moje najbolje prijateljice Marije nije prišao našim vratima već četiri godine, u strahu da ga neko ne primeti. Pridigao sam se iz postelje i protrljao oči, pa neko vreme nemo zurio u zid, bez povezanih misli. Iako mi nikada nije trebalo dugo da dođem k sebi posle buđenja, prijao mi je taj produženi trenutak između sna i jave. Konačno sam ustao i polako otišao do dnevne sobe. Prolazeći pored ulaznih vrata, nisam ni pomislio da pogledam ima li koga ispred njih. Dugogodišnja bojazan od nepozvanih posetilaca s vremenom se pretvorila u nezainteresovanost i potpuno prenebregavanje. Verovatno bi to nekom sa strane izgledalo smešno, možda čak i nezrelo i prožeto nimalo svrsishodnim inatom, ali rastuća netrpeljivost koja se lagano preobražavala u mržnju pojela je taj stari strah. Strah koji dugo nije bio ponovo podstaknut, bar ne dovoljno da nadjača prisilnu trogodišnju samoću koja mi je došla srce gađenjem. Kako je gađenje raslo, strah od diktatorovog režima iščileo je polako iz mene.

Dnevna soba bila je u potpunom neredu. Nekoliko pepeljara iz kojih su ispali opušci cigareta ispušenih do poslednje trunčice duvana, raznobojna ćebad razvučena preko fotelja, pregršt praznih čaša i na stolu dve mrlje od prosutog vina.

Zgužvane novine rasute na podu, razdvojene do svakog pojedinačnog lista, jakna odbačena preko stolice i stoličica pored širom otvorenog prozora sa zavesom koja se povija pod naletima vetra. Prišao sam i zatvorio prozor, pa se zavalio u fotelju i kažiprstima počeo blago da masiram slepoočnice pokušavajući da odagnam tupo zujanje u glavi. U sobi se čulo jedino ravnomerno otkucavanje zidnog sata. Nisam bio siguran da li me više ubija tišina od koje bih sasvim jasno čuo zujanje ili taj jednoličan zvuk kazaljke koja obeležava protok sekundi kao da ih imam još samo stotinak. Pogledao sam ka satu i ponovo poželeo da ga skinem, ali ni ovog puta to nisam učinio. Umesto toga, uključio sam radio i pojačao tačno onoliko da i u najtišem akordu najmirnije pesme nadjača sat. Stanica je bila ista, uglavnom sam nju slušao tih dana. Na celoj skali ostale su samo još dve crtice na kojima se mogao čuti neki drugačiji glas. Svi ostali odavno su svirali vođeni istom dirigentskom palicom, a ona nije donosila melodiju prijatnu onom ko je u to vreme mislio svojom glavom.

Čije si pile pirgavo, što nisi meni suđena...

Poznati glas lelujavao je iz male kutije i ubrzo sam zabravio i sat i zvonce i zujanje u glavi. Ustao sam i prešao u kuhinju hvatajući ritam pesme zviždanjem. Našao sam gotovo praznu kesicu sa malo kafe na dnu, ali ipak dovoljno za jednu šolju. Dve prljave džezve virile su iz sudopere, a ja sam uzeo treću, poslednju, jedan sivoplavi asimetrični džezvuljak, kako bi moj prijatelj Necko rekao svojim arhitektonskim jezikom. Nalio sam vodu i stavio džezvicu na šporet zagledavši se u njenu prednju stranu. Između sivih traka na vrhu i dnu skladno se prelivala svetloplava boja preko koje je bio iscrtan panoramski prikaz Pariza, i to iz neke poluptičje ili, kako bi to opet Necko rekao – vrapčije

perspektive, pošto bi oni verovatno samo do te visine mogli da uzlete. Niti je neko od nas znao koliko visoko lete vrapci, niti je crtež izmešanih zgrada zaista podsećao na Pariz, ali džezva je bila suvenir iz grada svetlosti i to se jednostavno nije dovodilo u pitanje.

Džezva inače nije proglašena za asimetričnu zato što je zaista nešto na njoj odskakalo nepravilnim oblicima, već je jezičak kroz koji se kafa sipa bio neuobičajeno postavljen, desno od drške. Džezvica je, naime, bila napravljena za levu ruku. Dobio ju je na poklon moj brat Ognjen kada je pre četiri godine, sa delegacijom tadašnjeg studentskog protesta, boravio u Parizu na konferenciji o promenama u našoj zemlji. Kako nam je pričao tih dana, na skupu je upoznao desetine uglađenih, smirenih i izuzetno posvećenih mladih francuskih intelektualaca koji su vapili za promenama kod nas, nesebično usmerivši svu učmalost sređenosti svojih života ka egzotičnom cilju našeg oslobađanja. Ognjena je ta neprirodna i prenatravana zainteresovanost odbijala od prvog dana boravka, jer su tako površno i sa visine gledali na goste iz Beograda i toliko uopšteno i nadmeno pričali o rešavanju naših nagomilanih problema, da su nedvosmisleno odavali utisak da je njihovo zanimanje podstaknuto samo trenutnim hirom pariskih intelektualnih krugova i da će vrlo brzo biti zamenjeno brigom o delfinima, samo ako se neko nesrećno jato tragično nasuče na obalu njihovog ili bilo čijeg obližnjeg mora.

Ognjen je ipak imao sreću da posle zvaničnih sastanaka i usiljenih koktela u svečanoj dvorani univerziteta dopre i do vršnjaka drugačijeg porekla i statusa od zvaničnih domaćina. Tako je u srcu male pijace na periferiji Pariza slučajno upoznao Omara, krupnog i tihog Alžirca, studenta medicine s kojim je na tečnom francuskom razgovarao bez diplomatske

uzdržanosti o pravim mukama pripadnika iste generacije iz dva grada, o životu kakav zaista jeste. Poslednjeg dana boravka, u toku jednog popodneva lišenog svih obaveza, Omar je Ognjena i njegovog najboljeg prijatelja i saborca Mačka odveo u pariski kvart gde su u čudesno drugačijim blokovima sivih zgrada uvek zatvorenih prozora živeli doseljenici iz severne Afrike. Prolazeći kroz svojevrсни geto, slušali su Omarove rasprave sa nekoliko pijanih Tunižana o tome zašto dovodi *njihove* u *naš kraj*. Ognjen i Mačak su osetili jedan potpuno drugačiji Pariz. Kako su kasnije često govorili, bila su to dva sveta koja su samo fizički jedan pored drugoga, po godinama slični i u svemu drugom na dva pola razdvojeni, koji reže jedni na druge, cinično stisnutih zuba s jedne i besno zakrvavljenih očiju sa druge strane.

Kada je krenuo da isprati gosta na aerodrom, ispred ulaza u stanicu metroa, Omar je izvadio sivoplavu džezvicu i pružio je Ognjenu.

„Video sam te kako pišeš levom rukom, pa sam hteo baš ovo da ti poklonim. Da lakše sipaš jutarnju kafu, bar dok ne stanete na noge, pa svi pokupujete aparate za espresso. To sam ja crtao. Sami ih pravimo i prodajemo na vašarima i pijacama, kao suvenire strancima.“ Naglašavao je pojedine reči.

Voz je u tom trenutku naišao i pošto su se prijateljski zagrlili, Ognjen ga je hodajući unatraške upitao da li je na crtežu panorama nekog dela Pariza. Ali video je samo Omarov široki osmeh, dok odgovor nije čuo od buke vagona. Vratio se u Beograd ne znajući šta je tačno nacrtano na džezvi, ali verujući da je red zgrada sa krivim zidovima i različitim krovovima, što se jedan preko drugog pružaju u nepravilnim oblicima, ipak Omarovo sećanje na davno napušteni dom negde u Alžiru, na pomalo zaboravljeni i nimalo prežaljeni zavičaj.

Ognjen je levorukost nasledio od majke i tu posebnu džezvu poklonio je njoj, ali zapravo su je zajedno koristili svakog dana. Četiri godine kasnije, kafa iz te džezve nije se slivala u šoljice ni pod Avalom, ni u dalekoj hladnoj Kanadi, gde su, kao na dva kraja sveta, moja majka i moj brat krivili desnu ruku kada iz nekih drugih, dešnjačkih džezvica sipaju crnu tečnost u šoljice. Malo su šta znali o tome šta ono drugo u tom trenutku radi, a sigurno su se pitali da li i ona druga leva ruka trne dok zabrinuto trlja čelo, umorno od tuge i brige, dok na usnama lebdi isto pitanje – kako se sve to desilo nama, i zašto?

Gledajući netremice u džezvu, i ja sam ko zna koji put postavio sebi isto pitanje. Dok mi se pogled gubio tik iznad površine proključale vode, jedna kap iskočila je sa površine i pala na vrelu ringlu zaštištavši. Trgnuo sam se i protresao glavom. Vratio sam se u dnevnu sobu i počeo da je sređujem. Kako sam uzimao u ruke ostatke prethodne večeri, tako mi je kroz glavu prolazila poneka sinoć izgovorena rečenica. Glasovi su mi se mešali u glavi i nered misli potpuno je utišao glas spikera koji je besomučno čitao najnovije gradske vesti.

Dodaj taj papir, meni dodaj... ne može tako, ne može... sipaj još vina, ajde, šta si se ukočio... ne valja papir... nema više kafe... pogledaj je, pogledaj... treba ti lepak za to, pašće ti čim dune vetar... uh, kako je dobro vino... ja idem po kafu, daj mi pare... Džoni, je l' ti se sviđa plakat, a... odakle mi lepak sada... skupite pare, ajde... krivo ti je slovo A, ispravi malo... Džoni, imaš li lepak... utišaj muziku da čujemo vesti... beži, budalo... dajte još para za kafu... sad je dobar plakat, ne treba lepak... kupi nam i pljuge... a da nacrtamo i

pištaljke sa strane... utišaj muziku, breeee... imam ja pljuge, evo ti... ne dodaj više ništa... ma pusti vesti, bili smo tamo...

Brzo sam veći deo sobe doveo u red, pojačao ton na radiju i zavalio se u fotelju. Glasovi od prethodne večeri polako su iščezavali, a umesto spikera čuo se neki zaneti profesor koji je na sva usta hvalio spremnost i svesnost beogradskih studenata i pozivao ih da istraju do pobede. Setio sam se Necka koji je svratio da me vidi ne znajući da su se kod mene okupili studenti sa mog fakulteta. Sedeo je među njima i palio cigarete jednu za drugom, ne uključujući se u razgovor o sutrašnjem protestu, niti u izbor parole na transparentu koji su ostali odlučili da naprave. Na kraju je ustao i pomogao da plakat čvršće zakače na dasku. Bez reči, prikucao je ekser, vezao kanap za sredinu daske i zategao ga.

„Ne treba lepak“, kratko je izustio. To je bilo sve što je rekao tokom cele večeri. Čutao je, pušio i slušao. I mirno otišao kako je i došao, iznenada i bez mnogo objašnjenja. Uostalom, kao i uvek.

Kada sam ispio i poslednji gutljaj kafe, a na radiju se završile vesti i ponovo počela muzika, zazvonio je telefon.

„Da?“

„Budan si?“, začuo sam Marijin glas.

„A-ha, sad sam ustao.“

„Zvonila sam ti malopre da ti donesem tople krofne, ali si valjda još spavao. Hoćeš li da ti ih donesem sada?“

„Neću, hvala ti. Ne mogu. Malo sam sinoć preterao s vinom, pa sam sad sav bez veze.“

„Ideš u grad?“

„Da, ali prvo ću do ušća. Necko me je sinoć zamolio da se vidimo.“

„Ajde, vidimo se na platou posle. Ljubim“, otpevala je do kraja i spustila slušalicu.

Odjednom nije bilo ni onog podlog muka, ni zujanja u glavi, ni glasova od sinoć, ni aveti prošlosti što iskaču iz džezve. Sve je opet bilo na svom mestu, skockano u prividnu ravnotežu svih mojih lutanja i nadanja. Preda mnom je bio novi dan sa zvukom pištaljki u ušima i nepreglednom rekom ljudi. Obukao sam se i sjurio niz stepenice, da uskočim u taj film što pre. Ne kao glavni glumac, ali ne ni kao statista. Kao nešto između, što ni sam nisam umeo, pa čak ni pokušavao da objasnim.

2

Svako ima neko mesto koje smatra svojim ili makar posebnim, na samo njemu poznat i jasan način koji nije i ne mora da bude razumljiv nikom drugom. Starijima su to mesta za koja ih vežu uspomene, a mlađima ona gde odgajaju ideale. Sadašnjost je negde na pola puta, kada čovek još ne ostari dovoljno da živi od sećanja, a prestane da bude toliko mlad da bez zadržke veruje u snove.

Naše mesto bilo je naizgled blizu, a u stvarnosti tako daleko od sveta kojem je pripadalo samo koliko je moralo. Čak i kada kažem „naše“, ne znam na koga tačno mislim. Ko ga je sve osećao svojim? Ko je na to imao pravo? A ko je tek smeo ili mogao drugom da zabrani da to mesto isto tako prisvoji? Ipak, među onima koji su ga u srcu stvarno osećali svojim nije bilo potrebe za razgraničavanjem. Naprotiv, što nas je više kružilo oko tih stotinak metara slobodne teritorije, kako je jednom Necko nazvao to naše parče zemlje, među nama je rasla bliskost i jačala vezanost za „naše“ mesto.

Ko god bi pisao ili pričao o Beogradu, u nekom trenutku spomenuo bi kako taj čudesni grad leži na dve reke i kako se

---

njegov glavni deo izdigao baš iznad mesta gde se one spajaju pod starom turskom tvrđavom. Svaki vodič pokazao bi rukom sa Kalemegdana na ušće, ali retko ko bi pomislio da priđe baš tamo gde se talasi prelamaju, na jedan špic zemlje obrasle u šiblje ispod nekoliko starih stabala zapljusnutih s jedne strane Dunavom, a s druge Savom. Tu nije dolazio niko osim nas koji smo iscrtili zamišljenu granicu ne bismo li odvojili taj prostor od ostatka sveta. Upravo tu, preko puta najvišeg spomenika u Beogradu, koji prkosno štrči na Kalemegdanu, na tom špicu s druge strane reke, nalazilo se naše mesto.

Kako sam prilazio poslednjim klupama na tridesetak metara od ušća, sve jasnije sam video Neckovu siluetu. Pogureno je sedeo na betonskoj ploči kraj vode i pušeci zamišljeno gledao niz reku. Kada sam stigao na nekoliko koraka od njega, tromo je okrenuo glavu i sačekao da se sasvim približim, a onda je bez reči pružio ruku i snažno protresao moju. Seo sam pored njega, protrljao dlanove i dunuo u šake da ih zgrejem, pa ih ponovo ugurao u džepove.

„Šta ima?“, upitao sam, podigao kamenčić sa zemlje i bacio ga daleko u vodu.

„Svašta“, odgovorio je tiho i nastavio da gleda ispred sebe.

„Pričaj.“

Povukao je još jedan dim i pogledao u nebo, pa opet spustio glavu stiskajući obraze i oči kao da ga nešto boli.

„Žešće je sranje na faksu. Uopšte mi se ne sviđa sve to.“

Oćutao sam čekajući nastavak. Prineo je cigaretu usnama, pa zastao ukočivši ruku.

„Mnogo je loših tipova tamo. Imaju neke ludačke, kao hrabre ideje, a sve mi miriše da je polovina njih ubačena.

Najglasniji su, stalno hoće da se svađaju, ne trpe drugačije stavove... Ma, totalni frikovi, veruj mi.“

„Pazi, polovina da je ubačena, nema šanse. Ali da ima ljudi iz policije u svim glavnim odborima po fakultetima, u to budi siguran.“

„Sećaš se kada sam ti rekao na početku protesta kako me nerviraju oni namazani šminkeri u odboru? Pričao sam ti, tatice su im arhitekta, pa su oni tu da produže tradiciju.“

Klimnuo sam glavom nasmejajući se.

„Veruj mi, Džoni, žao mi je što se nisu više progurali. Sada se šetkaju okolo trudeći se da obrlate one šmizlice koje dolaze na protest da se udome. Ovi što su izbili u prvi plan umesto njih, to je ološ najgori, ali najgori“, naglašavao je svaki slog.

„A što se ti toliko uzbuđuješ zbog toga? Ništa od njih ne zavisi.“

Bacio sam još jedan kamenčić u vodu, pa opet vratio ruke u tople džepove.

„Nije baš tako jednostavno“, rekao je još ozbiljnijim glasom.

„Kako to misliš?“ Učinilo mi se da predosećam lošu vest.

„Jesi li se čuo sa Simketom juče?“

„Ne. Šta je bilo?“

„Išao je kod devojke, one male sa tvog faksa, mislim da studira španski. Živi dole na Dorćolu, pored Dunava, kod bazena. Došao je do njenog ulaza, pozvonio na interfon i dok je čekao, odjednom se upalio motor automobila koji je bio parkiran iza njega. On se okrene, a farovi u lice. Unutra dvojica likova, skroz ćelavi, naduveni, nisko čelo, žvaka u ustima, kožne jakne, klasika. Ovaj za volanom turira motor i gleda Simketa pravo u oči, a onda podigne desnu ruku uvis

i uperi u njega pištolj. Drži ga tako, pa spusti ispred volana, a sve vreme pritiska gas i ne skida pogled sa Simketa.“

„Auh, brate“, otelo mi se tiho.

„Zamisli to. A Simke ništa, ušao u ulaz i popeo se do nje, ali kaže da se bukvalno zaledio.“

Odmahnuo je rukom, zakašljao se, izvadio kapu iz džepa i stavio je na glavu.

„I šta je bilo posle?“

„Ništa nije bilo. Ni 's' od seksa. Legao je pod ćebe s njom i tupo zurio u zid dok su, kao, gledali neki film. Pukô je skroz.“

Nasmejao sam se iako mi uopšte nije bilo do smeha.

„Zajebano je, Džoni. Da si bar ti tamo sa nama... Ovako smo Simke i ja potpuno sami. Ne možemo da izguramo pravu stvar među studentima i bojim se da će nas upropastiti i ovi provokatori i oni neodlučni. Posebno posle ovoga. Znam da Simke neće da se povuče, ali nismo dovoljno jaki tamo, razumeš?“

„Necko, da vas je više, samo biste im više smetali. Onda možda ne bi samo turirali mašine i pokazivali oružje“, rekao sam tiho, osećajući kao da mi se u stomaku vezuje čvor.

„Ma znam. Razumem ja sve, ali osećao bih se bolje.“

„Pa je l' dolazi Simke danas?“

„Naravno. Mislim da je već na Platou. Dogovorio se s nekim momcima da izlepe izloge u centru. Neće on da odustane, kažem ti. Sve je samo provokacija, ima toga svuda. Čuo sam od više ljudi da im prete. Onako tiho, kao neko zastrašivanje, da ni ne znaš odakle vreba opasnost. Zovu ljude telefonom usred noći. Obiju im kola, a ništa ne ukradu. Samo ostave nešto na sedištu, iskrivljeni bedž sa protesta ili polomljenu pištaljku. Pomeraju im otirače ispred vrata, lome poštanske sandučice. Namerno biraju neke glupe, dečje

fore, samo da pokažu da znaju ko si, gde živiš, šta radiš i da svašta može da ti se desi. Čisto onako, da se sam povučesh. Neće ni sa Simketom biti ozbiljnijeg gaženja, nije to kao što je bilo onda...“

Naglo se zaustavio usred rečenice.

Čvor u stomaku se još jednom vezao, a talas vreline prošao mi je kroz udove. Ućutali smo se i upiljili u sivu savsku vodu. Posmatrao sam jedan mali talas kako se prebacuje preko drugog većeg, kao da žure da se što pre spoje sa Dunavom, s njim skrenu desno, zaobiđu tvrđavu i produže dalje na istok, do mora. Sa Brankovog mosta začuo se oštri pisak pištaljke. Okrenuo sam glavu i ugledao tridesetak ljudi kako sa zastavom prelaze most. Prepoznao sam barjak Poljoprivrednog fakulteta. Momci su se očigledno prošetalili od Zemuna.

Bacio sam još jedan kamen u vodu, ali on nije stvorio koncentrične krugove na površini. Necko je spustio opušak na zemlju i zgazio ga.

„Kako ti je ćale?“, upitao je nešto tiše. Gledao je negde daleko, preko Dunava, tamo gde nije bilo ničeg osim visokog drveća uz obalu.

„Isto.“

„Je l' ustaje, hoda?“

„Pomalo, ponekad. Ne znam više da li zato što ne može ili što neće. Tako bar keva kaže, nisam bio skoro mesec dana kod njih.“

U daljini sam i dalje čuo pištaljke. Zvukovi su se mešali i dopirali do nas različitom jačinom, kako je vetar menjao pravac. Čvor koji je već bio stegnut do tačke pucanja, sada se podigao šireći se prema grudima i zaustavljajući mi dah. Pokušao sam da se nakašljem da smanjim pritisak, ali nije pomoglo. Skupio sam ruke oko nogu i kolenima pritisnuo

rebra. Priča o Simketovom susretu sa batinašima i naizgled lako izrečena pitanja o tatinom zdravlju već su mi bili dovoljno teški, nedostajala je još jedna kap da prelije čašu. Onda sam osetio da sledeće pitanje baš nju nosi.

„Imaš li vesti od Ognjena?“

Ostao sam miran gledajući u vrh desne cipele gde se koža polako odvajala od đona preteći da jedva primetnu rupu proširi u rascep. Pomislio sam da ne odgovorim i tako izbegnem sličan rascep u sebi, ali nisam želeo da ustuknem. Odmahnuo sam glavom i još snažnije prislonio grudi na kolena. Do ivice bola.

Prijatelji nisu ljudi koji pomažu usput, koliko stignu uz sve drugo, uklapajući plemenite zajedničke trenutke u zgusnuti raspored ostalih aktivnosti. Pravi prijatelji ne izgovaraju rečenicu: „Ako ti bilo šta treba, ja sam tu, zovi me.“ Oni se sami javljaju, ne pitaju treba li nešto, već pomažu na svoj način, nekad i nesvesno. Ne tapšu te po ramenu i ne izgovaraju ono izlizano: „Biće bolje.“ Ne sede pored tebe, već s tobom. Ne moraju da se trude da razumeju tvoj bol, jer ga već osećaju kao sopstveni. Ne traže izgovore i utehu, već proživljavaju patnju prijatelja kao svoju. U najtežim trenucima nemaju pametne reči, ali pomažu više od bilo koga, jer tada, gledajući i osećajući njih, vidiš i razumeš sebe. I tada lakše dišeš, ne zbog usputnih saveta i podrške dobronamernih prolaznika, već zahvaljujući iskrenom bolnom ćutanju nekoliko pravih prijatelja.

Necko je bio jedan od takvih. Ne znajući kome smem da kažem za Ognjenova pisma, jedino sam Mariji i njemu govorio sve.

Prepričavao sam mu ili čitao, uvek na ušću, daleko od svake gužve i opasnosti, a onda bi pismo završilo u njegovom džepu, pa na kraju u albumu sa slikama sa venčanja njegovih roditelja, na dnu ormara u njihovoj dnevnoj sobi. Tamo ih nikada niko ne bi tražio. Nijedno pismo nisam uneo u stan jer nisam znao pod kolikim nadzorom se nalazim. Majci sam o tome pričao samo ispred kuće, gotovo šapatom. Pisma su stizala na nekoliko meseci, nekad i ređe. Nikada nisu sadržala nijednu reč po kojoj bi se moglo zaključiti gde se Ogi nalazi, nismo znali ništa osim da je negde u Kanadi. Naravno, nijedno pismo nije stiglo poštom – jedan krupni bradonja se kao duh pojavljivao pored mene kada bih ga najmanje očekivao, uvek na mestima gde bismo bili potpuno sami, pružio bi mi kovertu i bez reči nestao. Samo je u prvom pismu Ognjen spomenuo tog čoveka nazvavši ga „pouzdanim prijateljem“, ali je isto tako već u sledećoj rečenici naglasio, bez ikakve nedoumice, da tog čoveka ne pitam ništa. I zaista, posle više od četiri godine i svih koverti koje su iz rmpalijinih ruku prešle u moje, ni reč sa njim nisam progovorio. Jednom prilikom pružio sam mu svoju kovertu sa pismom za Ognjena koje sam više od dva meseca nosao svuda sa sobom čekajući da se neznanac pojavi. Samo je odmahnuo glavom, osmehnulo se tužno i otišao. Posle toga, uvek bi bilo isto – pojavio bi se, pružio kovertu, klimnuo mi i iščezao. A ja bih žurio na ušće da pod krošnjom jedne od naših vrba saznam bar neku novu pojedinost iz života svog jedinog brata.

Necko je nogom gurao opušak pokušavajući da ga ubaci u procep između dve betonske ploče, a onda je okrenuo glavu ka meni i prošaputao:

„Prate li te još?“

Slegnuo sam ramenima. Stvarno nisam znao. Verovao sam da je odavno gotovo s tim, a onda su počeli protesti i svašta mi se motalo po glavi.

„Nemam pojma. Mada, ne verujem. Imaju sada mnogo sumnjivijih za praćenje. Uostalom, nisam ni u kakvom odboru, izvan svih priča sam, šetam se svaki dan, ali isto kao hiljade ljudi...“

„Sinoć je kod tebe bilo mnogo sveta“, prekinuo me je naglo.

„Pa šta?! Misliš li da je to neko primetio i da će sad opet da mi sednu za vrat?“

„Ne, nego ne poznaješ dobro sve te ljude. Mislim da bi trebalo malo da pregledaš stan.“

„Zbog bubica?“

Klimnuo je glavom bez reči. Ponovo sam se nasmejao.

„Vidi, Necko, ja to više ne mogu. Češljao sam rese na tepihu pred izlazak iz stana da bih posle mogao da prime tim da li ih je neko gazio. Podizao sam stolove, premeštao nameštaj. Znam da su jednom ozvučili stan, možda i više puta. Možda i sada slušaju šta se tamo priča. I šta? Čuće ljude kako govore protiv režima, planiraju proteste, prave plakate, ali ja sam tu samo domaćin koji služi kafu i čisti pepeljare. Uostalom, nisu me ni pre prisluškivali zbog mene, već zbog Ogija. A ako im se ovo sad sluša, neka slušaju.“

Odmahnuo sam rukom i pogledao uzvodno. Studenti sa zastavom stigli su do kraja mosta spajajući se sa većom grupom koja ih je dočekala. Pištaljke su utihnule.

„Baš bih voleo da budem na mestu tog lika koji sedi pored nekog uređaja i sluša snimke iz tvog stana. Zamisli, kao da ti je radno mesto na koncertu. Taj je naučio više instrumentala nego da je upisao muzičku školu.“

Počeo je da se smeje i nastavio priču o radniku Državne bezbednosti koji doživljava prosvetljenje slušajući kako

vežbam gitaru i počinje da razume svet na drugačiji način. Ubrzo podstiče preobražaj među kolegama, to dovodi do kulturne revolucije u njihovim redovima, nakon čega se cela služba samouništi.

Ustali smo i krenuli ka mostu. Gestikulirao je i nastavlja da se uživljava u priču, a ja sam koračao polako pored njega, zagledan u sad već приметnu rupu na cipeli. Okrenuo sam glavu i još jednom pogledao ka ušću. Vetar je savijao ogoljene krošnje dveju vrba na početku slobodne teritorije. Preostalo lišće je zašuštalo, huk vetra se pomešao sa udaljenim zvukom pištaljki, a klupe su ostale prazne iza nas, čekajući hrabrije šetače ili nekog drugog heroja sa ušća. Nekoga kome je baš to malo parče zemlje bilo sve – mesto gde sanja, voli i veruje. Kao što je rekla jedna od devojaka koja je stvarala ušće sa nama:

„Tu je moj čardak na koji pobegnem kad nemam kud. Tu sam svoja i slobodna, kada dođem i samo sedim zagledana u reku ili kada noću mislim pobegnem baš tu, na jednu od tih klupica ili na neko naše povijeno stablo, na jednu od naših vrbica. To je moj čardak, to je moj svet.“

Stigli smo do stepenica na mostu kada sam osetio da stisak u grudima polako prolazi, a čvorovi u stomaku više ne stežu tako snažno. Popeli smo se na most i krenuli ka gradu. Izvadio sam pištaljku i stavio je u usta, a onda, podignuvši glavu i zažmurivši na tren, dunuo iz sve snage nekoliko puta. Jedna devojka nam je veselo mahala iz autobusa, a druga je slala poljupce. Necko se glasno smejaio i pokušavao da upravi moj pogled ka njima, ali ja sam samo zurio u nebo i duvao u pištaljku.

Beograd je goreo tih dana. I naša srca sa njim, plamenom koji niko nije mogao da ugasi. Sve dok sami ne odlučimo drugačije.

3

Demonstracije protiv režima ušle su u petu nedelju i već smo se navikli na duge šetnje beogradskim ulicama. Vođe protesta nisu dozvolile da se polet iz prvih dana izgubi. Svaki dan iznedrio bi neku novu ideju koja bi nam ulila nadu da se diktatoru ljulja tron, kolona je s vremenom postajala sve duža, kao što je i samopouzdanje studenata u njoj neprestano raslo.

Već na početku Knez Mihailove ulice videlo se da će se tog dana okupiti najviše učesnika dotad. Grupice studenata ulivale su se jedna u drugu stvarajući nepreglednu reku nasmejanih lica pod plaštom raznobojnih zastava i parola i, naravno, sa pištaljkama među usnama. Žagor je postajao glasniji kako smo se približavali platou ispred Filozofskog fakulteta, gde je bina spremno čekala nove govornike. Čak i da je stiglo proleće, ne bih pomislio da će se toliko sveta pojaviti. Dok smo polako prilazili mestu uobičajenog okupljanja, spazio sam Simketa u društvu nekoliko momaka koje sam poznavao iz viđenja. Držeći ruke u džepovima, stajao je naslonjen na stub i klimao glavom s odobravanjem dečku

koji se, najednom, unesen u sopstvenu priču, razmahao rukama i umalo udario devojku iza sebe.

Čim nas je video, Simke je široko otvorio oči i nasmejan nas zagrlio. Uskratio je priliku sagovorniku da dovrši priču, iako se činilo da najzanimljiviji deo tek predstoji. Rekao sam im da ću nakratko otići do svog fakulteta, te da ću se vratiti pre početka programa. Udaljavajući se polako, osvrnuo sam se i pogledao niz ulicu kojom smo došli; pokušao sam da odredim gde se nalazi kraj nepregledne skupine ljudi. Nije se ni nazirao. Obreo sam se ispred glavnog ulaza u Filološki fakultet s namerom da sačekam Mariju. Nedaleko odatle stajao je Bogdan, moj najbolji prijatelj sa fakulteta, u razdražanom razgovoru sa dve devojke. Pomislio sam da mu se javim, ali nisam želeo da mu remetim očigledno uživanje. Lice mu je sijalo od ushićenja kao da je celog života čekao ove dane. Sve je mirisalo na pobeđu, koliko god ona i dalje bila daleko. A nismo ni slutili...

Stao sam blizu glavnog ulaza, nekoliko metara od dvadesetak akademaca koji su se užurbano dozivali i pomerali ka platou razvijajući platno sa nazivom fakulteta. Gledao sam kroz otvorena vrata u hol zgrade i pokušavao da dokučim misli studenata pred sobom. Zanos na licu spajao ih je više od svega, ali ipak mi se činilo da u mnogim od tih gladnih pogleda čuči neka posebna žudnja – skrivena, neiskazana, čak i neoblikovana želja za nečim drugačijim što se ovde ni ne spominje. U tim velikim danima naše generacije kao da su svi uživali u zajedničkom osećanju nepobedivosti i vere u konačni uspeh, a ja sam bio jedan od malobrojnih izdajnika tog oduševljenja koji je uporno preispitivao posebnosti svakog od nas.

Marija je užurbano izašla iz zgrade fakulteta i potražila me pogledom. Veselo se osmehnula ugledavši me pored kamene žardinjere sa osušenom zemljom.

„Čoveče, danas je totalni haos! Većina profana stala je uz studente. Šuška se o opštoj obustavi nastave na univerzitetu. Došlo je nekoliko glumaca u amfiteatar, svi su nešto povileneli“, pričala je ubrzano.

„Znam. Čuo sam da je svuda ludnica. Ajmo polako.“

Uхватиła me je čvrsto ispod ruke i uzbuđeno prenosila utiske iz amfiteatra. Prošetali smo se do mesta gde su Necko i Simke tiho razgovarali. Jedva sam je prekinuo rekavši da imam nešto važno da popričam sa njima i obećao joj da ću uveče svratiti kod nje. Poljubila me je kratko u obraz, pridružila se devojkama koje su stajale neposredno iza nas i opet počela da prepričava događaje sa fakulteta. Prišao sam momcima; Simke mi je namignuo, a Necko mi se primakao uz uvo i u jednom dahu prepričao o čemu su razgovarali dok nisam bio tu.

Odjednom, začula se poznata pesma koja je svakog dana u podne, kao nezvanična himna studentskog protesta, prekidala razgovor među okupljenima.

Usklikniimooo s ljuubaaavljuuu sveetiteljuuu Saaaavii...

Istog trenutka, nad glavama studenata zacrvenelo se hiljade knjižica u visoko podignutim rukama. Nepregledni rumeni tepih ponosno je prkosio svojom uobraženom veličinom i nepostojećom snagom. Svako bi zanemio pred prizorom mravinjaka mladih koji indeksima umesto puškama pokazuju koliko veruju da su jaki. Bilo je divno slušati toliko ljudi kako peva staru pesmu, sa istom nadom u očima. Utihnuli razgovori, podizanje ruku, složni horski fon i uspinjanje na prste kako bi veličanstveni prizor bolje upili u sećanje – sve je delovalo čarobno.

Osvrnuo sam se ka Simketu koji je zakovao pogled metar ispred sebe u visini očiju, ali bilo mi je jasno da su mu misli odlutale mnogo dalje. Umesto stihova pesme iz usta su mu,

u ubrzanom ritmu isprekidanog disanja, izlazili oblačići vrelog vazduha. Nije pevao, ni podizao indeks, niti tražio oko bine ko će se obratiti studentima. Znao sam da razlog toga nije strah zbog susreta sa batinašima pre dva dana. Uzrok njegovog iskakanja iz rutine koju smo svi zadovoljno sledili bilo je saznanje da čitav taj karneval oko nas nije dovoljan, da je za pobjedu potrebno nešto drugačije i oštrije. A on nije samo bio radoznao da o tome mašta, već se u to i upustio.

Gledajući Simketa, razmišljao sam o onome što mi je Necko ukratko ispričao nekoliko minuta ranije. Pred očima su mi se nizale zajedničke slike iz prošlosti i brinulo me je da li ćemo pobjedu, kad god došla, dočekati zajedno, kao što smo prvog dana jedan uz drugog ka njoj krenuli. Duboko u meni odjeknuo je strah od već doživljenog ishoda jedne slične priče, strah koji me nijednog dana tokom svih tih godina nije napustio i koji je samo počeo da jenjava pre nekoliko nedelja. Kako god bilo, Simke je stajao pored mene, hrabro čineći sve ono što sam i ja smatrao ne samo ispravnim već jedinim mogućim.

Govornici su se smenjivali na bini. Posle dvojice poznatih pozorišnih glumaca i jedne profesorke Pravnog fakulteta, žeđ za rečima podrške polako me je napuštala. Simke je nervozno palio jednu cigaretu za drugom ne krijući da jedva čeka da pođemo u šetnju. Želja mu se ubrzo ispunila.

Prišao sam mu i upiljio se u njega. Kada su nam se pogledi sreli, lice mu je izgledalo zabrinuto. Kolona se polako pokrenula; videvši da je razmak između studenata ispred i iza nas dovoljno velik da se od buke uzavrelih pištaljki naš razgovor neće čuti, klimnuo sam mu glavom i tiho progovorio:

„Mislio sam da će te ono od preksinoć pokolebati. A ti baš krenuo do koske.“

„Džoni, znaš kako je dobro bilo.“

„Pričaj.“

Na Simketovom licu pojavio se osmeh koji samo pravi prijatelji jedan drugom mogu da izmame. Započeo je priču koju sam u nekoliko reči čuo od Necka. Sada su na red došle pojedinosti. Kao i neizgovorena molba za podrškom koju bi svakako dobio i da je prećutno nije zatražio.

„To je ekipa mog burazera od strica Davora. Pozvao me je da svratim sinoć do njega. Nisam ni slutio šta se sprema. Otprilike su naših godina, svi sa Zvezdare. Okupljaju se tamo ispod Bulevara, znaš tamo kod Šeste gimnazije. Ima ih desetak, godinama se druže i ceo taj kraj je bio njihov. Onako kao što je ušće naše, kapiraš... I zamisli sad da dođe neko na ušće i počne da nas postrojava, da preti, ponižava. A ti što su ih napali, to je opet neka bilderska ekipa. Nema ih mnogo, bar ne tu gde su počeli da dolaze posle treninga u teretani. Pre nekoliko dana su presreli Muncija, jednog od najstarijih u Davorovoj ekipi. Bilo je nešto kasno uveče i on se vraćao kući iz grada. Počeli su da ga maltretiraju, pretresaju, vređaju. I nađu mu pištaljku u džepu. Bilo ih je trojica i prebili su ga na mrtvo ime. On je u jednom trenutku pao i ovi su ga išutirali na zemlji kao kera. To je najgore. Da znaš, ako se nađeš ikad u takvoj situaciji, ne daj bože, samo nemoj da padneš. Zveri tek tad polude, ubiju te a da ne trepnu.“

Čelo protestne kolone ušlo je u Makedonsku ulicu, a mi smo se približavali Narodnom pozorištu. Devojka ispred nas držala je u ruci bočicu i plastičnim štapićem sa krugom na vrhu stvarala balončiće u nizu. Svetlucave prozirne loptice razletale su se iznad nas praćene kikotom njenih drugarica i mirisom sapunice.

„Kada su videli na šta liči, Muncijevi ortaci su poludeli. I nisu čekali. Glavni lik tih buzdovana je neki Šule, poznat u tom kraju kao sitni kriminalac koji radi za državu. Izašao je

iz zatvora pre pola godine i od tada je njihov čovek za sve. Zauzvrat, ne samo da nije u bajboku, nego je još otvorio neki salon lepote, znaš ono – depilacija, masaža, pedikir i te fore. A u stvari, svi znaju da je to glavno mesto za kurvanje u kraju.“

Slušao sam pažljivo svaku reč i gledao razdragane ljude oko sebe. Simke je bacio opušak pod noge i odmah pripalio sledeću cigaretu.

„Taj lokal zvanično radi do osam uveče, ali tek tada kreće glavni posao. Devojke su tu negde do jedan-dva ujutru, vikendom i duže. Mi smo se skupili oko ponoći ispred vrtića, dve ulice iznad. Momci su se sve dogovorili. Oduševili su me kako su organizovani. Kao vojska! Ne možeš da veruješ, sve se znalo, ko kad šta radi, u sekundu precizno. Kada je došao jedan od dvojice koji su dežurali preko puta salona i rekao da je poslednja devojka izašla, a da su se momci koji ih čuvaju odvezli odatle, nas dvanaest je sa tri strane krenulo prema lokalu. Meni je Davor dao zadatak da pazim na prvu ulicu desno, da neko ne naiđe. U tom trenutku još nisam imao pojma šta će se desiti. A onda, kad smo prišli na desetak metara, kao po naredbi, svi su izvukli bejzbolke i potrčali ka izlogu. Znaš kakva scena! Potpuna tišina, ni jedna jedina reč, samo se čuje bat cipela po betonu. I onda, odjednom, kao eksplozija! Prvi udarac u vrata, a onda redom po prozorima. Stakla pucaju, srča leti na sve strane, imao sam trip da će se cela zgrada srušiti...“

Devojke ispred nas nastavljale su igru. Jedna je držala štapić sa sapunicom, a druga je pokušavala da napravi balončić duvajući u pištaljku ispred njega. Nikako joj nije polazilo za rukom, ali su sve tri gotovo padale na kolena od smeha. Kolona je upravo prolazila pored zgrade *Politike* i salva zvižduka, što iz pištaljki, što običnih, prolomila se kroz vazduh.

Simke je prvi put od polaska podigao glavu i pogledao oko sebe. Lice mu je bilo bezizražajno, kao od kamena.

„Sve je to trajalo minut-dva. Porazbijali su sva stakla i uleteli unutra, izlomili sve – ogleдалa, klupe, čiviluke, iscepali i izgazili zavese. Ja sam stajao ispred ulaza i zbunjeno gledao. Nisam imao pojma šta da radim, a nešto me je vuklo da im se priključim. Odjednom, jedan od momaka je izvadio auto-lak i krenuo da ispisuje po zidu *Slobodna Zvezdara*. Iz torbe su mu virile još dve bočice i ja sam kao omađijan uzeo jednu, odmakao se do susednog zida i velikim slovima, znaš kako precizno, napisao *Beograd je svet*. Pored toga sam nacrtao i tri strelice, onako kao logo protesta. Ne znam kako, ali ruka mi ni u jednom trenutku nije zadrhtala, svaki milimetar je bio savršeno pravilan, kao da sam radio sa šablonom. Dok sam to pisao, srce mi je udaralo kao ludo i ja sam, Džoni, bio neviđeno, ali neviđeno srećan! Prvi put otkad je sve ovo krenulo, osetio sam savršenu sreću. Znao sam šta radim, znao sam da je to ispravno i osećao sam da samo tako može! Setio sam se turiranja motora od preksinoć i krv mi je udarila u glavu... Neću, bre, da bežim! Neću više da se sklanjam! Ovo je naš grad i neću da im ga dam bez borbe, neću!“

Nesvesno je povisio glas, pa se zaustavio. S obzirom na sve što se desilo, znao je da više nije svejedno šta, gde i kada priča. Ipak, na njegovom licu sijala je odlučnost koja je potiskivala strah.

Kada je završio poslednju rečenicu, zadovoljno sam klimnuo glavom i stisnuo ga blago za rame, pa ga čušnuo po vratu. Znao je šta ću reći i šta prećutati, ali sam ipak hteo da bude siguran da sam uz njega.

Stigli smo do zgrade državne televizije u Takovskoj ulici. Kroz mutna staklena vrata u prizemlju nazirali su se obrisi policajaca sa šlemovima i štitovima. Zvižduci su nadjačali

svaki razgovor. Simke je stavio pištaljku u usta i iz sve snage dunuo u nju. Devojke ispred nas nemo su gledale ka zgradi. Nekoliko psovki iz kolone probilo se kroz pištanje i odletelo u nepovrat ne stigavši do onoga kome su upućene. Dvadesetak metara iza nas, iz grupe studenata Rudarskog fakulteta, prolomilo se skandiranje: „Ustanak, ustanak!“ Kako se taj uzvik neprimetno provukao između nas, tako je i nestao u vazduhu. Simke i ja smo se nakratko pogledali i bez reči nastavili da hodamo uzbrdo ka Bulevaru revolucije.

Kada se buka stišala, približio sam mu se i pokazao glavom da nastavi. Duboko je uzdahnuo i izvio glavu visoko, kao da razmišlja da li je nešto važno propustio da mi kaže.

„Odjednom, začula se sirena u daljini. Neko je viknuo 'Panduri!' i svi su izjurili iz lokala i trkom se vratili tamo odakle smo i pošli. Čim smo stigli do vrtića, Munci je zadovoljno zapljeskao i viknuo: 'Razlaz!' Istog trenutka raštrkali su se svako na svoju stranu po dogovoru, a ja sam pratio Davora i jednog njegovog druga. Ušli smo u neku zgradu i otišli u stan tog momka. Umirili smo se malo, popili kafu i onda se popeli na krov odakle se vidi ceo kraj. Pored policije, ispred lokala se okupilo i nekoliko ljudi u civilu. Izašli su iz džipa, muvali se okolo, ulazili unutra. Čulo se kako šutiraju krhotine stakla. Kad smo se vratili u stan, Davor me je zagrlio i rekao da je sada na redu ono zbog čega me je i zvao. Zbunjeno sam ih pogledao, a on me je potapšao po ramenu i rekao da će svi oni morati da se sakriju negde dok ne prođe gužva. I eno ih sada kod mene na gajbi, sede i čekaju. Kao hajduci.“

„Au, bre, Simke, pa ti nisi samo saučesnik. Ti si i jatak postao“, rekao sam i nasmejao se.

„Čuti, ne pitaj“, odgovorio je ponosno kroz smeh.

Nastavili smo da se šetamo u koloni studenata čiji je početak stigao do Pravnog fakulteta i skrenuo desno ka Slaviji.

Ispred nas se odjednom pojavilo dvoje simpatičnih i zagrljenih, po svemu sudeći, brucoša koji su se, posmatrano sa strane, tek nedavno zblížili. Tako sam ih bar ja video. Ona mu je šaputala nešto na uvo i nežno ga dodirivala promrzlim prstima po bradi, dok se on zadovoljno smeškao i klimao glavom. Bilo je očigledno da ni njihov razgovor, ni prisustvo u koloni nisu imali mnogo veze sa protestom ili zahtevima koje su studenti isticali, a ponajmanje sa režimom koji je sve to izazvao. Tople reči uzvraćene devojci bile su snažne koliko i šareni oblačići sapunice nad našim glavama, koje su vesele studentkinje pravile kao da će nas oni nekim čudom zaštititi od stvarnosti i izazvati osmeh na licu svima ispod tog mirišljavog svoda. Branili smo se i hranili varljivom nadom ni ne sluteći koliko je lažna. Gledajući pročelja okolnih zgrada uprljana grafitima, kao da sam video sličan takav zid, do juče savršeno čist i nedodirljiv. Zamišljao sam kako izgleda danas, pored zjapećih prozorskih okana izloga i izmrvljene srće naokolo, okružen iznenađenim pogledima koji se pitaju kako se neko usudio da masnim crnim slovima ispiše po njemu poruku sa čela protestne kolone koja svakodnevno ponosno maršira gradom. Sve u meni se uzburkalo, nisam mogao da povežem i usredsredim misli. Želeo sam da verujem u tihu mirnu reku koja će vijugati ulicama između zgrada dok istinom ne zbriše sav talog pred sobom. Pokušavao sam da ubedim sebe da je naš osmeh jači od njihovih izobličениh lica. Ipak, saznanje o svemu onome što su Davor, Simke, Munci i ostali momci učinili prethodne noći ugrijalo mi je srce mnogo jače od šarenih balončića i razigranih osmeha oko nas.

Spuštali smo se polako Beogradskom ulicom ka Slaviji.

„Zar nije glupo da se usred Beograda neka ulica zove Beogradska?“, pitao je Simke, više za sebe, bezličnim glasom, očigledno želeći da stavi tačku na dotadašnju priču.

Meni ta tačka nije bila potrebna. Kada je spomenuo uspijanje na krov solitera, odakle je posmatrao šta se dešava ispred lokala, trnci su mi prošli stomakom. Stvarali su istu vrelinu koja bi me obuzela kad god bi nešto podstaklo uspomenu na noć u kojoj sam poslednji put video Ognjena, na vrhu zgrade preko puta prozora moje spavaće sobe. Iako sam od tada proteklo vreme uveliko brojao godinama, a ne danima ili mesecima, nelagoda se nije smanjivala.

Ognjen je bio vođa u svakom pogledu. Izuzetno inteligentan, pun samopouzdanja i vere u ono što radi, sa snažnom pozitivnom energijom i harizmom kakva se retko mogla sresti. Još kao dete bio je u središtu svih dešavanja upravljajući njihovim tokovima i gotovo neprimetno preuzimajući ključne uloge u njima. Iznosio je ideje jednostavno i jasno, tako da bi svako kraj njega pohitao da mu se pridruži. Nije bio nametljiv i tvrdoglav, niti je imao potrebu ili nameru da ikoga ubedi i privuče na svoju stranu, ali je uvek bio potpuno siguran u svoje stavove i predan njihovom ostvarivanju, lako ih iznoseći pred drugima, ne očekujući, a dobijajući prihvatanje i podršku. Njegov pristupačni idealistički pogled na svet i svaki njegov pokret ili izgovorena reč bili su ispunjeni verom u uspeh, tako da je kao magnet delovao na ljude.

Kao mlađi brat, svesno sam bio u njegovoj senci. Mir sam nalazio bežeći u svet muzike; nekad sam samo otkrivao nepoznate melodije, a češće beskrajno svirao gitaru. Satima i satima bez pauze, tonuo sam u savršeno prepletene tonove gde je sve imalo drugačiji i oblik i smisao. Iako naviknut na život u svom svetu, nisam bio vuk samotnjak koji bi se klonio ljudi i zatvarao pred drugima. Naprotiv, oduvek sam voleo društvo, ali svoja najtananija osećanja čuvao sam za trenutke u kojima bih se okrenuo svojim mislima, prožet

muzikom koja me je hranila nepomućenim zadovoljstvom. Taj svet nije bio ni savršen, ni stvaran, ali bio je potpuno bezbedan od surovosti pravog života. I zato mi je bio toliko potreban i vredan.

Kako je kolona na Slaviji opet skrenula udesno, ulazeći u Ulicu srpskih vladara ne bi li se vratila na mesto polaska, tišina između Simketa i mene postala je čistija. Utonuvši u misli, nastavili smo šetnju. Kada smo prošli pored zgrade Jugoslovenskog dramskog pozorišta, umesto pozdrava sam lupnuo Simketa po ramenu i skoknuo sa ulice na pločnik. Napustivši veselu povorku, prišao sam redu raznobojnih tezgi ispred ulaza u Studentski kulturni centar gde su se prodavale ploče i kasete. Ispred druge tezge sa leve strane stajao je poznati beogradski prodavac diskova kog niko nije znao po imenu već samo po nadimku Debeli. Prebacivao je jednu po jednu kasetu iz kartonske kutije na drveni ram iznad tezge koji je predstavljao izlog sa najnovijim naslovima. Dobro sam, međutim, znao gde se nalazi ono što najviše vredi u moru snimljenih traka preda mnom. Pokazao mi je obrvom ka poslednjem redu ispred tezge, gde su u žutoj pohabanoj kutiji bili nanizani diskovi sa rukom ispisanim spiskom pesama i autora, pretežno oni koji su se teško pribavljali. Sagnuo sam se i počeo da prebiram. Iako je Debeli bio upadljiv, uspeo je neprimetno da mi se prišunja i pruži ruku sa diskom na kojem je nečitko pisalo *Madredeus Live*. Uzeo sam ga i osmehnulo se zaverenički, a Debeli je, kao i uvek, izbegao svaki nagoveštaj prisnosti, te samo upro prstom ka meni i samouvereno rekao:

„To je sa koncerta od pre dva meseca, pa ti reci ko je ovde kralj!“

„Ti si kralj, Debeli, ko drugi“, jedva čujno sam odgovorio zapanjeno gledajući disk u ruci.

Takav je bio sa ljudima koje je smatrao bliskim. Čuvao je za svakoga ono što je smatrao da će mu se dopasti i onda trijumfalno poentirao u pravom trenutku. I to nije bilo sve od njega. Dok sam gledao spisak pesama, on je izvukao disk, ubacio ga u svoj diskmen i stavio mi slušalice. Začuo se rascvetali glas Tereze Salgeiro, i dok je jedan stih sustizao drugi, kao mnogo puta pre toga, zategnuti čvor u stomaku, koji je već dva puta tog dana zapretio da mi rascepa utrobu, polako je počeo da se raspertlava popuštajući pritisak. Zažmurio sam i pustio se melodiji.

Iako sam znao da je Simketov izbor ispravan, da se ništa neće rešiti bez otvorenog suprotstavljanja zlu koje se kao sivi novembarski oblak nadvilo nad nama, opet sam bežao kao pre dve ili tri godine ili pre mesec-dva ili kao samo nekoliko dana ranije. Ponovo mi je utočište postala muzika, a anđeoski glas portugalske dive odvuкао me je daleko od čitave vreve beogradskih ulica pretvarajući me u neku drugu osobu, umirenu i tihu. U tim trenucima za mene nije postojalo ništa osim te zavodljive melodije koju sam već presipao u prste i zamišljao kako je sviram na staroj gitari. Nisam više bio usamljeni jahač u tuđem sedlu, ni brat odbeglog državnog neprijatelja, ni sin poluživog veterana – lekara silom pretvorenog u pacijenta. Bio sam samo jedan među milionima svojih vršnjaka koji slave dar života usnuli u najlepšim pesmama na svetu.

Posle prve pesme odlučio sam da preslušavanje nastavim kod kuće. Platilo sam Debelom i okrenuo se ka stanici, kada me je trgnuo njegov hrapavi glas:

„A je l' te ne mrzi da skočiš do one foto-radnje preko puta? Obećao mi je onaj mutavi da će mi skuvati čaj još pre dva sata i nema ga još.“

„Sve za tebe, Debeli. Odmah idem.“

Prešao sam na drugu stranu ulice i ušao u mali lokal u prizemlju zgrade. Momak za pultom kratko me je pogledao i nastavio da pakuje svežanj fotografija u kovertu od masnog papira. Prišao sam i na njegov upitni pogled razvukao usne u osmeh.

„Poslao me je Debeli da te podsetim da mu skuvaš čaj. Znaš, smrzo se skroz. Baš je steglo danas.“

„Ajoj, potpuno sam zaboravio! Sad ću, odmah...“

Izgubio se u susednoj prostoriji. Zagledao sam se u crno-belu fotografiju na zidu kada su se jedva čujno otvorila ulazna vrata. Umotana u krzno, zarumenelih obraza, devojka mojih godina je još tiše zatvorila vrata za sobom i, gledajući me pravo u oči, prišla pultu. Osvrnula se nakratko iza sebe, pa se opet upiljila u mene.

„Zdravo, Nikice.“

Pružila mi je ugrejanu šaku, tek izvučenu iz kožne rukavice, i snažno mi stisnula ruku. Čitali smo nekoliko sekundi, a onda me je dodirnula po promrzlom obrazu i osmehnula se stisnutih usana.

„Ovo je za tebe“, rekla je tiho i dala mi crnu papirnu kesu.

Pružio sam ruku ne skidajući pogled sa njenog lica.

„Videćemo se još“, prošaputala je i u trenu se našla pred vratima. Zastala je još jednom, osmotrila me kao da želi da mi zapamti lice, pa zatim hitro izašla.

Ubrzo se pojavio i momak sa šoljom u ruci. Konac kesice čaja lelujao se uz dršku, dok se primamljivi miris nane širio prostorijom. Objašnjavao mi je šta je sve morao da uradi od jutros, te je zato zaboravio na prijatelja. Misleći na susret sa nepoznatom devojkom, slabo sam ga i čuo i razumeo. Uzeo sam šolju, zahvalio momku i izašao iz radnje. Debeli je bio u gužvi kada sam mu doneo čaj. Potapšao me je kratko po ramenu i nastavio razgovor sa mušterijom.

Začelje protestne povorke zamicalo je ka Terazijama, a još nekoliko desetina raštrkanih studenata kretalo se polako za njom. Čekajući da studenti prođu, od ugla Ulice srpskih vladara i Resavske, uzbrdo ka Tašmajdanskom parku, razvukla se kolona tramvaja. Većina putnika ih je napustila i nastavila peške, pa su tramvaji izgledali kao osvetljene ljuštore. Prešao sam šine i zaustavio se na stanici upravo kada se prvi pokrenuo. Propustio sam dva i ušao u dobro ugrejanu i sablasno praznu „sedmicu“. Seo sam na najbliže mesto, kod poslednjih vrata, i duboko udahnuo.

Znajući od koga stiže smotuljak u crnoj kesi, uputio sam se pravo na ušće.